

Алла ЄВГРАФОВА,

УДК 007 : 304 : 659.3

к. філол. н., доц.

Сумський державний університет,

вул. Римського-Корсакова, 2, Суми, 40007, Україна,

e-mail: allaevgrafova38@gmail.com

Актова лекція як жанр усного різновиду публіцистичного стилю

У статті робиться спроба розглянути риси актової лекції як зразок публіцистичного стилю

Ключові слова: *актова лекція, публіцистичний стиль.*

Слово «актовий» [< акт] означає: який стосується акту, пов'язаний з ним [4, 45]. Акт [лат. actus – дія < адо – дію] – 1) дія, учинок; 2) у праві – а) рішення державного органу, утілене у форму закону, указу, постанови тощо, що встановлює певні права, обов'язки для громадян, організацій, установ, підприємств; б) документ, у якому визначено норми міжнародного права; 3) закінчена частина сценічного твору і таке інше [4, 47].

Лекцію, яка отримала назву актової, мабуть, треба сприймати як таку, що була прочитана перед великою аудиторією, в актовій залі, слухачами якої можуть бути студенти, аспіранти – ті, хто набуває професію, входить в життя і потребує настанов, порад, роз'яснень питань загальнолюдських з точки зору етики та глобальних з точки зору політичних реалій, державних позицій щодо визначення пріоритетів у розвитку країни.

Зрозуміло, що актову лекцію слід розглядати як вид навчальної діяльності, але на відміну від традиційної лекції, вона має більше смислове навантаження і зорієнтоване на підготовлену інтелектуальну аудиторію.

Такий підхід дозволяє розглянути актову лекцію як жанр публіцистичного стилю, який характеризується злободенністю, динамічністю, актуалізацією сучасності, інформаційністю, політичною, суспільною, морально-етичною оцінкою того, про що пишеться або мовиться; синтез логізації та образності мовного стилю, що нагадує про близькість публіцистичного стилю до наукового і художнього; заклічність; поєднаність стандарту й еспресії, авторська пристрасність; емоційність та ін. [2, 212].

До речі, енциклопедія «Українська мова» розглядає і другий аспект – це «емоційно забарвлена, піднесена мова з ознаками вольової оціннос-

ті (у цьому значенні виступає синонімом до понять ораторський стиль, риторичний стиль)» [5, 501].

Така лекція повинна уникати шаблонів, догматичних пояснень, банальних суджень і всього того, що не буде сприйматися як цікаве, потрібне і неординарне. За цим не стоїть розважальний характер лекції, а навпаки – лекція містить глибокі смисли, включає широкий діапазон алюзій, мова її вишукана і демонструє гарний мовний смак і володіння всіма стилістичними засобами, що свідчать про високий рівень і культуру промовця.

Мета статті – розглянути виголошену 1 вересня 2000 р. загальноуніверситетську лекцію в Національному університеті «Києво-Могилянська академія» «Як вгамувати духовну спрагу, або Пошуки шляхів набуття втраченої Батьківщини» академіка Миколи Григоровича Жулинського [1].

Джерельною базою виступає виценазвана лекція М. Жулинського, яка була виголошена, ми ж можемо працювати з написаним текстом, який, ми сподіваємося, не вельми відрізняється від усної промови.

Публіцистичність тексту (промови) простежується в багатьох моментах: свідома орієнтація на слухача, бажання виокремити важливі питання щодо необхідності повернутися до замулених джерел національної ідеї, української державності, нашої історії та культури.

Автор розставляє акценти, наголошуючи на пріоритетах: плекати в собі паростки по-справжньому української духовної еліти, не примітивізувати проблему, не скочуватися до «шароварщини», не захоплюватися інтернетом і різною космополітичною мішурою; усвідомити причину нищільного стану національного буття; таким чином він допомагає молодим людям правильно зорієнтуватися, зрозуміти проблеми історії, мови.

Базовим, наскрізним поняттям, яке мусить стати першоосновою у розумінні сьогоденної ситуації, виступає поняття духовної спраги. Починаючи з епіграфа – *«Не я один духовну спрагу маю, / Не я один так серцем голодую / Багато нас таких»* (Леся Українка. «В катакомбах») [1, 6] – через усю лекцію проходять символи служіння ідеї, які можна ототожнити з обов'язком: «А ось біля цих воріт на вході до міста відкопали римського легіонера, який стояв на варті і не зійшов під смертельною загрозою бути заживо засипаним гарячою лавою» [1, 6–7]. Цей легіонер загинув, «бо його забули зняти з поста», але велич його вчинку безперечна. І закінчує М. Жулинський лекцію патетично: «Кожен з нас повинен повсякчасно гордо і невтомно тримати в руках духовний жезл національного обов'язку – набувати втрачену Батьківщину для себе і для свого ближнього. Бо якщо не набудеш власної Батьківщини, втрадиш увесь світ» [1, 38]. Останнє узагальнено-особо-

ве речення персоніфікує заклик – діяти свідомо, бо ми перебуваємо в ситуації невизначеності.

Нам потрібна національна ідеологія – система ціннісних орієнтирів й пріоритетів, яка б організувала, змобілізувала суспільство на рішучі, динамічні дії, що зарядили б суспільні настрої енергією державного само здійснення [1, 12]. Така національна ідея стане дієвою, рушійною силою тільки за умови «національної мобілізації». Тобто в центрі формування окремішньої Батьківщини повинна стати безмежна любов до неї, патріотизм, підкріплений ділом. Поки що народна душа, розтерзана багатовіковими війнами, впливом чужих ідей, пісень, літератури, потребує збереження свого «Я», що не так просто у сьогоденній ситуації, коли Україна стоїть «між двома непримиренними геополітичними орієнтаціями – і європейською і євразійською» [1, 11]. У будь-якому випадку глобалізаційних процесів не уникнути, і вплив їх не є однозначно позитивним. При цьому М. Жулинський застерігає: «Та перш ніж брати участь у реалізації проекту Великого Модерну, який під інтеграційною дією колективного міждержавного центру неминуче перетворить національну державу в різновид регіональних, економічно уніфікованих адміністративних утворень, слід замислитися над тим, чи забезпечені ми необхідним культурно-духовним імунітетом перед загрозою космополітичної ерозії» [1, 11]. Збайдушення українського загалу через ослаблений національний імунітет призвело до того, що народ «й далі живе в нерухомому просторі посттоталітарної ментальності» [3, 3].

Серед факторів, які викликали нівелювання духовних цінностей, називають «три страшні вороги українського відродження – Москва, український провінціалізм і комплекс кочубеївщини», – які «живуть і сьогодні» [7, 14].

До цього ще можна додати зруйновану мораль через «боротьбу проти культу віри», «мало хто був готовий (*в СРСР – А. Є.*) померти за букву морального закону»; «український світ, як історія, не має об'ємного культурного образу, індивідуальної цивілізаційної виразності; наш національний горизонт внутрішнього досвіду ще вповні не відкритий для української людини, і для неї проблема набуття власної Батьківщини не є усвідомленою, а отже, – неактуальною» [1, 15–16].

Перспектива входження в Європейський союз не може вирішити внутрішніх проблем, до яких ще додається необхідність «переварити» навалну, раціонально спрощену інформацію і сурогати нової, русифікованої та американізованої масової культури [1, 17].

Щоб не розчинитися у глобалізованому світі, Україна повинна навчитися транслювати наші культурні цінності у світ, стати більш відкритою, вміти вести діалог між культурами.

Сформульовані у статті для України і українців завдання анонсують-ся і через форму літературної інтертекстуальності, через «включення» і «відсилання» до попередніх літературних фактів. Автор експлуатує реконструктивну інтертекстуальність, реєструючи спільність «свого» і «чужого» текстів, а у випадку алюзії на перше місце виходить реконструктивна інтертекстуальність, мета якої організувати запозичені елементи таким чином, щоб вони виявились вузлами зчеплення семантико-композиційної структури нового тексту [6, 78].

У цьому аспекті діапазон знань, поглядів і оцінок у М. Жулинського дуже широкий: він згадує «Сутінки Європи» Освальда Шпенглера, переповідає роман Дугласа Коупленда «Покоління Ікс», натякає на поему Івана Франка «Моїсей», цитує авторів із журналів «Звезда», «Новий мир», «Иностранная литература», «Дух і літера», «Deutschland», посилається на Ліну Костенко, Олександра Неклесса, Дугласа Норта (Британія), Ортеги-і-Гассета, використовує Історію XIX ст. за ред. Е. Лависса і О. Рамбо, праці О. Кабанес, Л. Насс; М. Візеля; К. Сігова; оцінює роман «Щоденний жезл» молодого українського прозаїка Євгена Пашковського, який «піднімає свій духовний жезл – гостре, зле, несамовито гаряче звинувачувальне слово за українське поганьблене, ліниве, безсиле слово, за духовно ослаблену націю, за жорстоко перервані комуністичним режимом традиції, за зруйновану християнську віру й мораль, підносить свій духовний жезл, щоб «вдихнути мужність в серце і вирівняти горбатих» [1, 37].

Таким чином, М. Жулинський, спираючись на авторів різних поглядів і переконань, акумулює знання, допомагаючи сформулювати спільні для всіх молодих людей України цінності й цілі. Таку роль могла виконати людина, яка є духовним авторитетом нації. Зустріч з академіком М. Жулинським у стінах Національного університету «Києво-Могилянська академія» можна розглядати як зустріч із розумним співрозмовником, яка є інвестицією у майбутнє, у нашу мову.

У результаті ми можемо дійти висновку:

1. Актова лекція, розглянута на прикладі виголошеної академіком М. Жулинським 1 вересня 2000 р. загальноуніверситетської лекції в Національному університеті «Києво-Могилянська академія» на тему «Як вгамувати духовну спрагу, або Пошуки шляхів набуття втраченої Батьківщини», сприймається як усний варіант жанру публіцистичного стилю.

2. При відсутності чіткого дефінування терміна жанр можна його розглядати як різновид у нашому випадку промови, який характеризується чіткими ознаками: цілеспрямованістю, синтезом у собі частини функцій, мовних ознак та засобів художнього, наукового стилів.

3. Збережені комунікативні вимоги, основні прийоми та мистецтво аргументації, що робить виклад матеріалу логічним і переконливим.

4. Враховуючи основні засади публіцистичного стилю, як-от: слухачі розв'язанню важливих суспільних питань, активно впливати на слухачів (читачів), переконувати у чіткій морально-етичній позиції, пропагувати сучасні позитивні погляди і т.ін., – лекція М.Жулинського відповідає критеріям цього стилю.

1. *Жулинський М.* Як вгамувати духовну спрагу, або Пошуки шляхів набуття втраченої Батьківщини / М. Жулинський // Духовна спрага по втраченій Батьківщині. – 2-ге вид. – К. : Видавничий дім «КМ Академія», 2002. – С. 5–38.

2. *Мацько Л. І.* Стилїстика української мови / Л. І. Мацько, О. М. Сидоренко, О. М. Мацько / За заг. ред. Л. І. Мацько. – К. : Вища школа, 2003. – 462 с.

3. *Жахльовська О.* «Поет апокаліптичних літ» Є. Маланюк // Малоросійство. Нариси з історії нашої культури. – Бібліотека газети «День». Україна Incognita. – Видавництво ПрАТ «Українська прес-група». – К., 2012. – С. 3–12 (Серія «Броньбійна публіцистика»).

4. *Пустовіт Л. О.* Словник іншомовних слів / Л. О. Пустовіт, О. І. Скопенко, Г. М. Сюта, Т. В. Цимбалюк. – К. : «Довіра» УНВЦ «Рідна мова», 2000. – 1015с.

5. *Українська мова* : Енциклопедія / Редкол. Русанівський В. М., Тараненко О. О., Зяблюк М. П. та ін. – 2-ге вид., випр. і доп. – К. : Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М.П.Бажана, 2004. – 824 с.

6. *Фатеева Н. А.* Контрапункт інтертекстуальности, или Интертекст в мире текстов. – М, 2000. – С. 122-129. Цит. за: Д. С. Папкина. Типы литературных аллюзий // Вестник Новгородского государственного университета. – № 25 – 2003. – С. 78–81.

7. *Шевельов Ю.* Москва, Маросейка / Ю. Шевельов. – Бібліотека газети «День». Україна Incognita. – Видавництво ПрАТ «Українська прес-група». – К., 2013. – С. 5-14 (Серія «Броньбійна публіцистика»).

Актовая лекция как жанр устной разновидности публицистического стиля

Алла Евграфова, к. филол. н., доц.

В статье делается попытка рассмотреть черты актовой лекции как образца публицистического стиля.

Ключевые слова: *актовая лекция, публицистический стиль.*

An auditorium lecture as a genre of oral variety of journalistic style

Alla Yevgrafova

Sumy State University,

2, Rimsky-Korsakov St., Sumy, 40007, Ukraine, e-mail: allaevgrafova38@gmail.com

The author attempts to examine peculiarities of auditorium lecture as an example of journalistic style.

The lecture, which was called «auditorium», should be considered as the lecture, which was given to the large attendance in the assembly hall. Its audience can be students, post-graduates, in other words those who get the profession, step into the life and require instructions, advices, and explanations of common to all mankind issues in terms of ethics and global issues in terms of political realities, state attitude to the determination of priorities in the country development.

The source basis was the general university lecture on a topic «How to Satisfy the Mental Thirst, or The Searching of Getting of The Lost Motherland» by Mykola Zhulynskiy, which was proclaimed on September 1, 2000 in National University of «Kyiv-Mohyla Academy».

Tasks of the article: to represent the auditorium lecture as a separate particular genre of journalistic style; to characterize the features of auditorium lecture according to its meanings and also the language norms; to emphasize the author's viewpoints, which are not only with highest priority, but also have to become important for the aimed audience.

Conclusions

The examined lecture by Mykola Zhulynskiy can be defined as public speech, which synthesizes functions, language features and means of artistic and scientific styles and all this corresponds to the criteria of journalism.

Key words: act lecture, journalistic style.

Олександра ЗОРІНА,

УДК 070. 442. 432:82 – 92 (477)

к. філос. н., доц.,

Інститут журналістики КНУ імені Тараса Шевченка,

вул. Мельникова, 36/1, м. Київ, 04119, Україна, e-mail: journ@univ.kiev.ua

Художньо-публіцистичний нарис у творчих бакалаврських роботах студентів

Стаття присвячена проблемам розвитку сучасного художньо-публіцистичного жанру – нарису. Аналізуються здобутки і помилки, яких припускаються студенти-журналісти старших курсів під час написання нарисів.

Ключові слова: нарис, журналістика, мораль, читач, суспільство, світлина.

Актуальність теми зумовлена проблемами творчої реалізації студентів Інституту журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка, які на старших курсах мають написати та захистити творчу роботу, основою якої є художньо-публіцистичний нарис.